

Vesna Radusinović

Muškarci su kao čokolada

■ Laguna ■

Naslov originala

Vesna Radusinović

MUŠKARCI SU KAO ČOKOLADA

Copyright © 2000 Vesna Radusinović

Copyright © 2009, 2019, 2025 ovog izdanja, LAGUNA

Prednje korice po motivima slike Koste Bunuševca – portret autorke sa sinom. Slika u vlasništvu Vesne Radusinović.

Fotografija ulja na platnu za potrebe dizajna korica – Rade Kovač.

Vedranu i Maretu

Sadržaj

Moje tajno oružje	9
Moje javno oružje.	16
Ljubavni slučaj V. R.	23
Poslednji jugoslovenski siročići	47
U Sarajevu se klečalo pred različitim bogovima i istim ženama	69
Brak Marije Braun	97
Opet među Srbima	115
Ljubav na prvi pogled.	127
Crnogorski žigolo.	178
Ne treba se udati za milionera	200
Ljubavna geografija.	229
Makaze za krupnu divljač	240
Na dan mog venčanja.	251
Princeze iz zaboravljene zemlje	262
Epilog	309

Moje tajno oružje

Sviđaju mi se retki muškarci, uglavnom oni koji me ne spopadaju. Klonim se obazrivo onih koji se za mnom odmah načisto izbezume.

Kao i u svakom poslu, prednost dajem preporukama i to ne porodičnim. Mamine i tatine sinove jednostavno ne podnosim...

Potrebno je, dakle, za mene se mukotrpno kvalifikovati. Zato me i proglašavaju za neumoljivu i nemilosrdnu otimačicu tuđih muškaraca. Zapravo, ja ih samo spasavam od onih koje su im odavno dosadile i ne znaju kako da ih se što pre i što bezbolnije otarase.

Posle su samo moji i božji. Nema im više spasa.

Pošto su već moje igračke, nipošto im ne dozvoljavam da me zavedu.

Eventualno mogu da me zasmeju. Tek onda ih stavljam na prave muke. A šta im radim, to je teško i opisati.

S njima je ogromna nevolja što se, čim se malo zagreju, isto kao i čokolada, potpuno rastope. I dalje su slatki, ali nikako da se ponovo stvrdnu. Sramota!

Nemam običaj da rehabilitujem posrnule muškarce. Odmah potražim nekog drugog, to je mnogo lakše, iako dobro znam da će i njemu bezobrazno brzo isteći rok trajanja.

Ne morate baš ići u Pariz da biste okusili savršenu toplu čokoladu, mada ni to ne bi bilo naodmet.

Izgubljena u lavirintu lascivnog erotskog zadovoljstva, smestila sam se u kafeu *Jean-Paul Hevin's* u Ulici Sent Onor u Parizu, pijuckajući bezobrazno dobru toplu čokoladu i razmišljajući o Indijancima. Pre više od tri hiljade godina, gradeći prvu veliku civilizaciju u Americi, narod Olmeka iz južnog Meksika otkrio je proces pretvaranja zrna kakaoa u čokoladu. A to su oni koji su gradili džinovske hramove kao svetionike za vanzemaljce i u kamenu uklesali ogromne statue muških glava visoke preko tri metra. Međutim, Olmeci nas i dan-danas, nakon toliko vremena, dozivaju i kao da kažu:

– *Čokolada jednako civilizacija i obratno!*

Posle Olmeka došle su Maje i Asteci, a uz njih i mnoštvo hladnih i toplih kakao napitaka, zobena kaša i čvrsti čokoladni proizvodi, verovatno nezaslađeni, ali začinjeni lokalnim biljem i čili papričicama. Kad su zrna kakaoa prešla sa druge strane Atlantika zahvaljujući Kolumbu i Kortezu, Evropljani su zavoleli jednostavnije zaslađene kakao napitke bez čilija, ali sa vanilom i šećerom. Već u prvim godinama sedamnaestog veka, španski dvor je bio prosto opčinjen čokoladom, a gotovo istovremeno čudesni kakao prah dospeo je i do Francuske.

Ušlo je u istoriju da je brat kardinala Rišeljea bio prvi Francuz koji je pio toplu čokoladu lečeći se od duševne patnje i melanholije.

Prvi francuski recept za spravljanje tople čokolade objavljen je 1691. godine. Do tada su španski i portugalski Jevreji

postali majstori u obradi kakaoa, a toliko njih se nastanilo u francuskom gradu Bajonu da je upravo on postao glavni grad sveta u pravljenju čokolade.

Svet je, ipak, morao da pričeka sve do devetnaestog veka, kada je napravljena prva čokolada u čvrstom stanju. Do tada čokolada je konzumirana u tečnom stanju, u vidu leka, rekreativne droge ili čistog gastronomskog zadovoljstva.

Karolus Lineus, veliki švedski botaničar koji je u osamnaestom veku napravio sistem klasifikacije svih živih bića koji i dan-danas koristimo, potpuno je izgubio naučnički razum kad je stigao do drveta kakaoa i nazvao ga *Theobroma cacao* – hrana bogova. Ali, ostalo je pitanje da li je Lineus bio dirnut opojnim čarima čokolade ili njenom pitkošću. Veliki francuski advokat i pisac o gastronomiji Antelm Briljo Savarin je 1825. napisao:

– *Ljudi koji redovno piju čokoladu imaju odlično zdravlje i njih vrlo retko napadaju one male bolesti koje uništavaju istinsko zadovoljstvo življenja.*

Protiv opsesivnih misli i duševne monotonije, on je preporučivao toplu čokoladu sa ambergrisom.

Danas su Francuzi najveći proizvođači čokolade na svetu, daleko ispred Belgijanaca i Švajcaraca. Niko ne pravi lepše čokoladne bombone i table od *La Maison du Chocolat* (Kuća čokolade), *Jean-Paul Hevina* ili *Michela Chauduna* u Parizu, *Belina* u Albi, ili *Le Roux* u Britaniji. Gotovo sva-ka cenjena kuća čokolade obavezno nudi sopstvenu viziju čokoladnog raja.

U Parizu su najpoželjnije lokacije za ukusnu toplu čokoladu: svetski poznat *Fauchon's*, pored *Madlen*, zatim stara čajdžinica *Laduree's* u Ulici Roajal, i naposletku *Angelina* pod svodovima Ulice Rivoli, u blizini Luvra.

Idealna topla čokolada nikad ne sme biti previše slaba, jer ne bi pružila pravo zadovoljstvo, ni previše jaka i gusta, jer

onda ne bi osvežavala. Ne sme biti ni previše gorka – onda bismo uzalud u njoj tražili ono bezazleno dečje zadovoljstvo, pa ni previše sladunjava – jer to bi bilo čisto potcenjivanje našeg intelekta. Opori, težak ukus kakaoa i prefinjena mekoća čokoladne table uvek treba da budu dobro izmiksovani, tako da se nijedan od ukusa ne može sa sigurnošću raspoznati. Posle prvog gutljaja obavezno treba uživati u tišini.

Kad god sam morala da napustim Pariz, bila sam neporedivo manje depresivna nego inače, jer mi je Pjer Erme, priznati šef francuske poslastičarske kuhinje i autor receptata u *Fauchon's* i *Laduree's*, na moju ogromnu sreću poslao *imejlom* dva recepta za toplu čokoladu – i jedva sam čekala da dođem kući i da ih isprobam, jer je u vazduhu lebdela opasnost od izbijanja političkog skandala, možda većeg i od onog sa Monikom Levinski.

Sve je počelo kada je glavna urednica *Voga* Ana Vinter, nadajući se milosti Klintonove administracije u Vašingtonu, objavila da je supruga predsedničkog kandidata Džordža Buša Mlađeg, Laura, *nadaleko čuvena po svom receptu za pravljenje tople čokolade* (koji možete naći na njenom internet sajtu). Očigledno su ljudi iz predizbornog štaba gospođu Buš želeli da prikažu kao osobu jednako posvećenu kući i domaćinstvu kao i obrazovanju. (*Zar to isto nije radila i njena svekrva Barbara Buš?!*)

Teško je i zamisliti da bi neko odista hteo da proba tu famoznu toplu čokoladu. Međutim, nekome je to, ipak, palo na pamet. Urednici *Voga* koja je eksperiment izvršila u svojoj improvizovanoj kuhinji, a jednoglasna presuda je glasila da je čuveni recept gospođe Džordža Buša pouzdana garancija za najgoru i najslabiju toplu čokoladu još od vremena kad su taj napitak izmislili odavno istrebljeni Indijanci. Bilo je to nešto retko i sladunjavo i nije imalo ni Č od čokolade

u sebi – uz prepoznatljiv ukus tople vode, nerastvorenog kakao praha i minijaturene slatke štapiće, kojima po preporuci gospođe Buš treba neizostavno promešati piće.

Vest o ovoj čokoladnoj poslastici ubrzo je obišla svet, a ljudi su pomislili – ako se ova žena ne snalazi u kuhinji – kako će tek izaći na kraj sa obrazovanjem ili prosvetom?

Svaka čast Amerikancima, ali najbolja topla čokolada na svetu i dalje se pravi u Parizu. Isprobala sam deset recepata, uključujući i onaj od Pjera Ermea, koji je, po mom mišljenju, definitivno najbolji. Dobitna kombinacija podrazumeva mešavinu kakaoa *Valrhona* i crne čokolade *Scharffen Berger* (sa 70 odsto kakao mase). Pjerov recept garantuje najbolju aromu, sudeći makar po mirisu, jer u sebi ima savršenu ravnotežu kakao praha i strugane čokolade, a kakao intenzivira ukus čokolade, ne uništavajući ga svojom oporošću. Pjer Erme misli da šlag dodaje težinu toploj čokoladi, tako da je najbolje razblažiti mleko sa vodom.

Chocolat Chaud (adaptirana verzija recepta Pjera Ermea)

– ¼ šolje punomasnog mleka

– ¼ šolje flaširane vode

– ¼ šolje superfinog kristal-šećera

– tabla od 100 grama crne gorke čokolade – *Scharffen Berger*, *Valrhona*, ili *Lindt*, iseckana reckavim nožem za hleb

– ¼ šolje rastresito pakovanog kakao praha (28 grama), po mogućstvu *Valrhona*

U tiganju zapremine 1 litra pomešati mleko, vodu i šećer i pustiti da provri na umerenoj vatri. Dodati seckanu čokoladu i kakao prah i sačekati da ponovo provri, mešajući stalno dok se čokolada i kakao ne rastope, a masa se zgusne.

Smanjite vatru na minimum. Mutite mikserom pet minuta ili u klasičnom zatvorenom mikseru pola minuta, dok masa ne postane gusta i penasta. Količina koju ćete dobiti dovoljna je za četiri šolje tople čokolade.

Ja obično koristim crnu čokoladu koja u sebi ima oko 70 odsto kakao mase, mada je i gorka *Lindt* čokolada sasvim zadovoljavajuća. Maje i Asteci su pravljenje pene smatrali ključnim delom procesa. Danas je dovoljno mutiti mikserom par minuta, dok je svojevremeno bilo neophodno čokoladnu masu tući žicom čitavih pola sata.

U knjizi *Zašto žene vole čokoladu* Debra Votterhaus kaže da je tipično ženska, neurotična potreba za „**nečim slatkim**“ zapravo besomučna potraga za prirodnim lekom za depresiju, hronični zamor, razne tipove zavisnosti i bulimiju. Zato nije ni čudo što većina žena voli više čokoladu nego seks! Nijedna druga namirnica ni izbliza nije tako sladostrasno topljiva u ustima, niti pouzdano u svakoj situaciji leči neu-tešnu žensku tugu. Čokolada ima i izvesno afrodizijačko dejstvo. Feniletilamin je, naime, isti hemijski produkt koji se stvara pri najuzbudljivijem orgazmu.

Nisu slučajno Mariji Antoaneti kolači došli glave. A čokolada je i do dan-danas ostala tipično ženski medijum umetničkog izražavanja. Dadaista Marsel Dišan je proročki čokoladne mrvice stavio u recept svog vrhunskog *ready made* dela. Anja Galaćo, pored pištolja izrađenih od čokolade, svoje najnovije delo, sobu obojenu sa 63 kg lepljive, slatke, braon smese, simbolično naziva *Milovanje*. Dženin Entoni je svojevremeno na Venecijanskom Bijenalu izložila četrnaest sopstvenih bista – od čega sedam izrađenih od čokolade, svima sugerišući: **Pojedi me!** Helen Čedvik takođe koristi toplu čokoladu u umetničke svrhe. Njena fontana *Kakao* napunjena je vrućom čokoladom koja se pri

povećanju temperature ponaša seksepilno, stalno na pola puta između tečnog i čvrstog stanja.

Iako se i otkriće čokolade pogrešno pripisuje nezaboravnoj hroničarki francuske predrevolucionarne aristokratije, markizi de Sevinje, pre nego što je ona svojim požudnim usnama i dodirnula svoju prvu šolju tople čokolade, kakaovac (*Theobroma cacao*), biljka Centralne Amerike visoka 4–10 metara, rastao je vekovima u nedirnutim šumama Jukatana i Gvatemale. Kada se čuveni španski osvajač Korteza pojavio iz mora, umesto zlata, kome se on pohlepno nadao, Indijanci su mu pokazali brda kakaovca. Postavši odmah zavisnik, konkistador je blagovremeno shvatio da je to nešto vrednije i od zlata.

Španski kralj je prvi čokoladi pripisao svojstva afrodizijaka. Odatle potiče fama o đavolovom napitku koja se brzinom svetlosti proširila Evropom.

Jedan zaslužni paž dobio je od francuskog Kralja Sunca ekskluzivno pravo da proizvodi i prodaje smesu pod imenom *čokolada*. Zato sada Francuzi za čokoladu troše otprilike koliko i za bagete ili mineralnu vodu. A na svoje čokolade ponosniji su čak više nego na svoja vina ili sireve. Da su švajcarske čokolade najbolje na svetu veruju svi kojima je prefinjen ukus stran. Nažalost, takvi su svuda u većini.

Moje javno oružje

Bujne grudi uvek nude spas za sve nesrećnike. U vreme rata-va, beznađa, sirotinje, gladi, istorija mode nas uči da ženske grudi tada nužno po ko zna koji put ulaze u modu.

– Što je dublja kriza nekog društva, to su i ženski dekoltei dublji – upozoravaju sociolozi.

– Jedanput igramo na visinu poruba, drugi put na šliceve, jedino su večni dekoltei. Uvek se najbolje prodaju snovi, a ne haljine – tvrde modni kreatori. – Ružne su uvek nastojale da lepe ubede da su bujne grudi i raskošne obline – sramota. Ko ne uživa u hrani, i ne zna šta je sladak život, a izgladnele haringe je pojela sopstvena zloba. Grudi su prosto kipele iz tesnih dekoltea u svim veličanstvenim epohama, još od stare Grčke i renesanse. Čak i obučene, prave lepotice su izgledale kao da su gole. Ženstvenost i neobuzdani seksepil niko nikada nije mogao da progna iz mode. Iako su noge za ženu nešto otprilike kao vizit-karta, iako lepa guza podseća na dve zemič-ke koje prosto mame da se uštinu – samo rasne grudi garan-tuju spas i za napaćenu sirotinju. Kao što je nekad Dior na ruševinama ratom ojađene Evrope, simbolično označavajući

kraj siromaštva, lansirao „New look“ (Novi izgled), iz koga je izašla praktično sva visoka moda. Nije se džabe Musolini žalio Hitleru da nema te političke sile koja može da pobjedi modu. Ženama možete da produžite suknje, samo ako ih skratite za glavu. Zato grudima i treba omogućiti stalno pro-
vetravanje. Čak i po cenu vulgarnosti, kad neke pičku nose oko vrata kao dijamant uokviren sisama. Lepoticu često sutra neće ni za čistačicu, jer je lepota obično najlakše kvarljiva roba. Erotika je mnogo važnija od seksa. Nije nikad sve u tucanju, niti je seks za amatere. U svemu treba biti profesionalac. Golotinja je prirodno stanje i sramota je pokrivati svoje telo. Žena istovremeno mora da bude i bludnica i svetica. Ali, nažalost, samo u Francuskoj je uvek bilo otmeno biti kurva. Ima seksa bez ljubavi, ali nema nikad velike ljubavi bez dobrog seksa. Dobar seks je u svakoj situaciji uvek najbolje rešenje, nešto bolje od svake knjige. Nije onda čudo što samo u seksu i najpametniji gube glavu. Brak počinje u laži, poništavanjem ličnosti supružnika. Ubija žudnju. Inspiriše okrutnost i njegov rezultat i ne može da bude ništa drugo osim dosade. Ali, ipak, ne postoji ništa slađe od braka, ma koliko često izgledao bizarno i banalno.

U svakom slučaju, teško je utvrditi da li su za otkrivanje grudi krivi opšte beznade ili svojehlavi hirovi modnih diktatora.

Jednog letnjeg jutra 1898. čuveni britanski arheolog ser A. Evans zaneseno se nagao nad jednim parčetom polomljenog mermera koje su njegovi kopači pronašli u ruševinama antičkog grada Knososa na Kritu. Mermer je prikazivao neku lepu Kričanku sa izazovno otkrivenim grudima, poduprtim visokim miderom.

U nastupu oduševljenja, istraživač je mermerni antikvitet nazvao *La Parisienne*, Mala Parižanka. I upravo pod tim

imenom ovaj je pronalazak i ostao zapisan u analima arheologije. To je ujedno i najstariji antikvitet (star 3 500 godina) koji prikazuje ženu sa dekolteom.

Nepoznata lepotica iz Knososa svakako nije bila prva žena koja je na ovaj način igrala dijalektičku igru skrivanja i otkrivanja – a danas i suviše dobro znamo da nije bila ni poslednja.

Tokom 3 500 godina koje su usledile, od vremena Male Parižanke pa do danas, smelost dekoltea je praktično pisala istoriju mode i morala. A istorija dekoltea ujedno je uvek bila i istorija umetnosti zavođenja. Kraljice su često izdašnim izrezima vodile unutrašnju politiku svojih kraljevstava, njihove kurtizane, pak, svoju privatnu politiku ponude i potražnje, glumice su grudima pravile karijeru, a istoričari su došli do zaključka da su žene posebno agresivno otkrivale svoje grudi upravo u ratnim i kriznim vremenima.

Zato je i u Srbiji u vremenu desetogodišnjeg rata bilo prirodno što su devojke ponovo, niko ne zna tačno zašto, oduševljeno prihvatile modu dubokih izreza. Danju, u kući, na ulici, na poslu, možemo ih videti onako sportski odevene, samo do grla *zapakovane*; ali kad padne noć, u pozorišnom foajeu, u restoranu, na nekoj zabavi, prikazuju se kao vamp-žene, u prefinjenim, elegantnim haljinama, sa riskantnim uštedama u tekstilu na grudima i leđima. Jasno je da će tako, sasvim sigurno, privući poglede muškaraca, bar one bočne, koji imaju i najviše šanse da prodru duboko ispod oskudnih krpica.

Dakle, u svečanim prilikama stvar postaje vruća. Ali, tako nije bilo, niti jeste, u svim istorijskim periodima i u svim kulturama.

Recimo, žene sa Balijsa upravo se za posebno značajne svečanosti odevaju do grla. A u običnim prilikama (*još*) idu obnaženih grudi. Jer, kako tvrde teoretičari mode, čovek se prvobitno obukao više iz estetskih nego iz moralnih razloga.

Pojam stida je sasvim relativan. U protivnom, kako bi se mogla objasniti činjenica da su se inače sasvim obučene Atinjanke na pogrebima prkosno pojavljivale golih grudi!

No, to ni u kom slučaju nije bila helenska specifičnost: 1960. godine udovica Patrisa Lumumbe kovčeg sa njegovim telom ispratila je – *otkrivenih grudi*.

Atinjanke-građanke pojavljivale su se u javnosti potpuno obučene. Nasuprot njima, hetere su svoj nezavisan položaj u helenskom društvu pokazivale između ostalog i tako što su nosile haljine sa ogromnim dekolteima. Da bi još više pojačale draž otkrivenih oblina, one su svoje grudi parfimisale najprobranijim mirisima.

Nasuprot helenskoj kulturi, stari Rimljani nisu uopšte cenili dekoltee. Odeća je naglašavala društveni status, a ne telo žene. Za razliku od običnih građanki, kurtizane su nosile jedino haljine sa šlicevima. Optičke draži razodenutih grudi ostajale su tako dugo potpuno neiskorišćene.

A prava pravcata zakopčanost nastupila je sa ranohrišćanskim periodom. Od Konstantinopolja pa sve do Ravene, žene su se zaogrtaile haljinama pretrpanim zlatnim ukrasima. Bio je to stil Vizantijskog carstva.

Krstaški ratovi su ponovo razdrmali dugo uspavane modne trendove. Godinama ostavljene same kod kuće, gradske dame su morale nečim da se zabave kad im muževi već nisu bili tu. Okrenule su se – *modi*.

Od tog trenutka pa nadalje, tokom sledećih vekova, moda je naizmenično otkrivala i pokrivala ovaj ili onaj deo ženskog tela.

Tako je ispočetka u prvi plan izašao ženski struk, da bi samo jednu generaciju kasnije grudi ponovo preuzele primat.

Ni reformator Martin Luter nije se mogao ubrojati u protivnike izdašno otkrivenih grudi.

Međutim, bilo je i onih koji su dekolte nazivali „vratima pakla“, iz koga vire „đavolje kugle“ i mame na „nemoral“.

Kraj ere otkrivenih grudi označili su rimski jezuiti, svojom glasnom propagandom protiv zemaljskih zadovoljstava. Došlo je vreme kontrareformizma i ponovo visokozakopčanih haljina.

Interesantno je da engleska kraljica Elizabeta I, kao poglavar Anglikanske crkve koja nije priznavala primat rimskog pape, nije nikad pristala na saradnju po ovom pitanju. Nastavila je i dalje da nosi duboki dekolte.

Pola veka kasnije, oko 1650. godine, dekolte je prerastao u važan socijalni, pa čak i verski znak raspoznavanja. Jer, svoje draži su pokazivale gotovo isključivo dame iz dvorskih i katoličkih krugova.

To razotkrivanje je usledilo pod gotovo apsolutnim modnim diktatom Luja XIV. Ova moda je postala maltene društvena prinuda za celokupno plemstvo Evrope. Revnosni gradski oci pokušali su da običnim građankama zabrane imitiranje plemkinja: „Zabranjeno je nositi haljine koje puno i sramno otkrivaju grudi, čak i ako su prekrivene tankim, providnim florom.“

Naravno, kao i mnoge zabrane, i ova je bila uzaludna.

Luj XIV, nazvan *Njegovo svehrišćansko veličanstvo Kralj Sunca*, zahtevao je od svojih dvorskih dama da čak i na bogosluženje dolaze u duboko izrezanim haljinama. A one koje bi ipak došle u relativno čednoj odeći, kralj je lično izbacivao iz crkve. Duboki dekolte smatrao je znakom uvažavanja, ne samo prema sebi samom već i prema Bogu.

No, evangelisti i protestanti nisu bili baš naklonjeni dekolteu. Evo šta je, na primer, 1868. godine napisao jedan protestantski moralista:

„Šta reći o onim dvorskim đavolima, ili o onim damama koje svoje grudi izlažu pogledu svih, pa i prisutnih muških

osoba?! One se čak međusobno opipavaju ne bi li tako ohrabrile i muškarce. Kome je namenjen takav izazov? Njihovim muževima, koji vrlo dobro znaju šta imaju i koji tim blagom mogu da se naslađuju koliko hoće i kad hoće? Ne, već strancima! Vrag neka ih nosi!“

Treba odmah reći da ovakve pridike nisu urodile nikakvim plodom, baš kao ni danas što nemaju bogzna kakvog efekta.

Galantno razdoblje osamnaestog veka označilo je draž dekoltea sićušnim ukrasima nazvanim *mouches*.

Fransoa Buše je naslikao Madam Pompadur, ljubavnicu Luja XIV (*i nekrunisanu kraljicu*), u jednoj izazovnoj haljini čiji je izrez dosezao čak do rozikastih bradavica.

Marija Antoaneta (*obim grudi: 100 centimetara*), isprva velika zagovornica cvetno ukrašenih izreza, uskoro je osetila da joj preterana golotinja ne ide u prilog. Tako je, sasvim u skladu sa revolucionarnom atmosferom, jednom slikaru 1791. pozirala vrlo čedno, sa maramom preko grudi. No, to joj, ipak, nije pomoglo da izbegne nesrećan kraj na giljotini.

Posle obaranja Robespjera, Francuska je odahnula, što su Parižanke odmah pokazale i kroz modu. Istina, dekoltei posle revolucije nisu bili previše veliki, ali su zato bočni izrezi na haljinama bili više nego izazovni.

London je vekovima u stopu pratio parisku modu.

Ovde treba spomenuti da je ovaj period, u kome je Pariz istovremeno igrao na više ženskih aduta, predstavljao izuzetak u istoriji odevanja. Jer, obično se samo jedan deo ženskog tela naglašava i izbacuje u prvi plan. Ova „greška“ Pariza bila je ispravljena samo neku godinu kasnije: *grudi su odnele apsolutnu prevagu*.

Tako je to išlo decenijama, pa i stolećima.

Ako su izrezi bili duboki, haljine su se produžavale. I obrnuto, ako bi se haljine skraćivale, grudi bi nestajale iza „viška“ tekstila.

Krajem devetnaestog veka „otkriven“ je duboki izrez na leđima, koji je osvojio svet tek krajem dvadesetih godina dvadesetog veka. Ta moda je potrajala desetak godina, da bi 1939. pariski kreatori lansirali modu uskog i podignutog struka, i obilatog dekoltea – *spreda i pozadi*.

Rat je ozbiljno kucao na vrata Evrope i sveta. Kao i uvek do tada, kada se Evropa nalazila u krizi, žene kao da su htele da zavedu što više muškaraca, pre nego većina ode na front, možda i u smrt.

Po završetku Drugog svetskog rata, moda se više nije vrtela oko dekoltea, već oko podizanja i spuštanja poruba na haljinama i suknjama.

No, dekolte je sada ponovo oživeo. Kolekcije za poslednje leto samo su potvrdile taj trend.

Da li je to i ovog puta znak neke predstojeće velike krize koju smo mi ovde izgleda golih grudi već preživeli?

O tome je američki psiholog Džordž Graham stručno napisao:

„Istorija se uvek ponavlja. U jeku naftne krize, nemira u Poljskoj, sovjetske intervencije u Avganistanu, rata na Balkanu, žene – a sa njima i muškarci – beže u rezervat telesnih uživanja. One se plaše da će nešto propustiti, pa pokušavaju da ižive sav svoj emocionalno-erotski potencijal.“

Ali, pariski kreatori stvari vide daleko manje dramatično:

„Jednostavno, mi moramo da menjamo modno težište. Jednom igramo na kartu visine poruba, drugi put na bočne šliceve. Sada je na redu ponovo dekolte.“

Ljubavni slučaj V. R.

Mislila sam da nikada neću shvatiti svoju majku, rasnu lepoticu iz čuvene cetinjske porodice, koja je maltene svaku jutarnju kafu u plišanom penjoaru i uz guste dimove *zodijaka* otpočinjala rečenicom: „Eh, da su mi one godine, a ova pamet.“

Ma koliko se upinjala da shvatim svu veličinu, bedu i sjaj te svakodnevne tužbalice, nije mi baš polazilo za rukom. Moja je majka tada imala tridesetak godina, kola, kuću, privatnu bacačicu olova i mene kao pokretnu imovinu, cetinjsku čaršiju kao presuditelja i sudije njenog života u kome je najmanje učestvovala svojom voljom.

Jedina normalna osoba u celoj toj priči bio je moj otac koji je za obe i dalje kupovao kapute od engleskog štofa, bunde i ćilibar, zlatne medaljone i tunike, brinuo o nama, kao i druga žena mog oca, koja se nije obazirala na strogi crnogorski protokol, nego nas je u porodičnoj kući pokojnog deda i ona posećivala.

Ja sam, pak, posedovala plastične fildžane, ibrike i čajnike, ćelavu lutku nešto manju od mene, Turgenjeva u zlatnom

povezu i reputaciju deteta razvedenih roditelja, što u to vreme nije baš bilo u modi.

Negde pred Božić i pre nego što ću poći u školu, u našoj se kući održavala vrlo čudna fešta, sa pevanjem i pucanjem, zdravicama i za Cetinje neviđenom kolonom automobila u maloj Ivanbegovoj ulici, smeštenoj pored Vatrogasnog doma.

Za tu priliku sam se doterala i, mada nisam znala o čemu se radi, intuicija deteta mi je govorila da se dešava nešto krupno i neuobičajeno, ali, ne – da sam ja zapravo najveći gubitnik na svetu i da su svi ti pečeni žrtveni jaganjci, prasići i ovnovi, sa sve jabukama u iskeženim zubima, moji veći saveznici i bliži prijatelji od cele rodbine i svih ljudi koje sam do tada upoznala.

Moja je majka Cetinje zamenila inostranstvom, *zodijak* – *vindzorom*, plišane penjoare svilenim, crvenu *š kodu* sivim *opelom*, bakine prženice milihbrotom, a mene... Ne znam.

Želim i hoću da verujem da sam za nju i pored svega ostala nezamenljiva.

Ja sam se, logično, preselila kod oca i maćehe, krhke ali otresite, koja je bila sve što moja majka nije i sve što je mom ocu, dečaku-ratniku, mladiću-studentu i profesoru sa dužim golootočkim stažom bilo potrebno. S obe noge čvrsto na zemlji podučila me je matematici i opštetehničkom obrazovanju, a već negde u trećem osnovne mogla sam da bez greške spremim kompletan ručak za četiri osobe, uključujući i pijanog šarana na podgorički način, sarmice od vinovog lišća sa orasima i grožđem i, naravno, desert u vidu oblandi, krofni sa džemom ili vlažnih, sočnih čupavaca.

Na moju neopisivu sreću i radost uskoro smo dobili i četvrtog člana porodice, bucmastu plavu bebu neodoljivo krezavog osmeha, danas apsolutna svetske književnosti (a čega bi drugog?) i najnovije zvezde Trećeg kanala crnogorske televizije.

Ne mogu baš da kažem da me očeve književne opservacije nisu zanimale, i nije da većito nisam imala sve petice, ali sam, ipak, najveći deo svog vremena bila potpuno sama sa sobom. Najčešće ispred ogledala ili iza kakve dobre knjige. Kako krv, ipak, nije voda, u mom svetu sa skraćenim sukunjama i haljinama, suženim farmerkama, majicama golih leđa, uporedo su živele Puškinova Tatjana, Kiti Ščerbacka, Nataša Rostova, Dema iz *Prolećnih voda*. Znala sam napamet sve ruske klasike, ali i sve načine iscrtavanja usana, očiju, posvetljivanja i tamnjenja kose.

Još kao zakonom zaštićena maloletnica postala sam ekspert za zavođenje, zavodnica koja svoje metode nikada i nikome nije otkrila, pa neću ni sada.

Kako sam zagovornik teorije da samo nevaspitana deca prolaze kroz pubertet, a priproste žene kroz klimaks, jedva sam čekala punoletstvo da se konačno otisnem u svet.

On je bio toliko bogat da je to pisalo i u vrlo debelim knjigama. Jedini neoženjeni, a najmlađi potomak evropske dinastije čelika Krup. Prijatelj Beringera, Šelera, porodice Turn & Taksis. Pored ogromnih portreta svojih predaka prolazio je svakog dana potpuno nezainteresovano. Pove-rio mi je da ga baš previše ne raduje pomisao da će jednom i on tu visiti.

Ruske pisce je mešao sa imenima egzotičnih koktela i predjela, naše specijalitete nikada nije probao niti za njih čuo, zanimali su ga isključivo rasni konji, ekologija i snegovi Kilimandžara uživo.

Sve je naizgled bilo u redu, bio je mlad i lep, bogat i play, religiozan, ali ipak Nemač, a ne Rus.

Sreli smo se, gle simbolike, u diskoteci *Don Kihot* u Štutgartu. Igrala sam diližans, značajno otpijala bakardi i šarala očima po diskoteci brže od svetlosti koja je obasjavala.

– Hej, pa onaj tamo ima prave zube, vidi, Inge, što je lep
– rekla sam drugarici koja se klatila ispred mene.

– Kako znaš da su pravi?

– Pa, porcelanci su na neonu potpuno crni, kao da imaš
rupu u zubima. Gledaj, valjda će se opet nasmejati.

Ne samo da se nasmejao nego nam je, videvši da smo se
obe upiljile u njega, prišao i potpuno ignorišući našu zbu-
njenost i bonton njegove *maman*, (o kojoj ću kasnije), rekao:

– Servus. Ich bin Dietmar.

– Vesna.

– Vesna. Mit W oder mit V?

Kao *folksvagen* ili kao orao. Kao orao, jedva sam dočekala
da odgovorim i ostala potpuno sama s njim na podijumu,
slegla ramenima u fazonu šta se tu može kad je mnogo lep.
Vidoviti *di džej* konačno je pustio *You are my destiny*. Otpo-
čeo je moj ples s vukovima, iako tada to nisam znala, jer se
mladi gospodin na čijem sam ramenu svoje ruke držala cele
noći i koji me je veoma učtivo odvezao kući u svom *kabrio-*
-mercedesu zvao Krup. Ditmar Krup.

Dok sam jednog leta bezbrižno gluvarila na terasi dedine
kuće na Skadarskom jezeru i smišljala kako da babu obrlatim
da me pusti u život, potpuno iznenada mi se obratio deda:

– Ti bi, mala, da se udaš, a oni ti ne daju?!

– Tačno, deda – spremno sam prihvatila.

– Viđi, ako neće otac, ded će tebe da uda. Voliš li ga?

– Volim – odgovorih, ne sluteći kuda me to vodi.

– Dobro, brave imamo, muško pecivo je vazda, fala bogu,
tu, a vina i rakije je dosta. Moraćemo da kupimo...

I taman pre nego je počeo sa nabranjem artikala neop-
hodnih za svadbeni pir svoje unuke, odjednom se okrenuo
i pogledao me čkiljeći očima:

– A čegović ti je taj momak?

– Znaš, dede, ima tu jedan mali problem, kako da ti objasnim...

– Reci ti svome dedu slobodno – nešto tišim glasom će on, pa krenu da mota cigare od teškog, seljačkog duvana.

Taj me je miris istog trenutka odneo u plavo obojenu spavaću sobu naše kuće na Cetinju i noć kada sam dedi objašnjavala kako me deca iz ulice nazivaju siročetom, jer se majka ponovo udala, a ni tata nije tu.

– Kakvo crno siroče, svašta li će im na pamet pasti, sutra ću ja s tobom cio dan da se šetam i sve ću da ih pobijem.

Šćućurila sam se uz njega i skupila u svoju najlonsku roze pidžamu. Čini mi se da nikada u životu nisam bila sigurnija nego tada, u dedinom naručju, i nikome više nisam verovala.

– Pušiš li? – prekinu me deda.

Duboko uzdahnuh, što on shvati kao moje odbijanje ljutog gorštačkog duvana, pa da se malo „izvadi“ upita:

– Hoćeš li jedan „lovćen“?

– Daj – rekoh – hoću.

– Dobro, de, što je to sad problem s tobom, je li mnogo stariji od tebe?

– Nije.

– Nemoj da je bio oženjen, pa da me obrukaš.

– Nije.

– A nije da je ono najcrnje?

Bezočno klimnuh glavom, iako nisam imala pojma na šta zapravo misli.

– Dakle, nije naše vjere.

– Nije, dede.

Deda je potpuno zanemio i, očito ne znajući šta radi mašinskim uljem, počeo da maže vene na nogama. Bilo mu je očito neprijatno i nije znao kako da sa mnom nastavi razgovor. Moj dragi ded je već odavno pokojan i pošteđen

ovozemaljskih problema. Sve sa čim sam se šalila i igrala, kasnije mi se u životu obistinilo. Udala sam se za razvedenog muškarca, tuđe vere, jedino deda nije mogao da bude na mojoj svadbi, neki tromb je otkaćio, zalutao ka srcu i zauvek uspavao Luku Boškova Ražnatovića, potomka čuvenog Joška, ruskog generala, junaka sa Taraboša koji je na stotine turskih odsečenih glava doneo kralju Nikoli, a ja sam se udala za čoveka kojeg su u mojoj porodici ne baš od milja zvali Turčinom.

– Vi studirate – bilo je prvo pitanje Ditmarovog oca Arni-ja, elegantnog i otmenog gospodina, prilično škrtog na reči- ma i veoma galantnog u društvu, naročito ženskom.

– Da, studiram žurnalistiku u Beogradu.

– Pretpostavljam da ste izabrali kombinaciju prava i žur- nalistike...

– Molim? Ne razumem vas.

– Jurstika i žurnalistika, to je dobra kombinacija – nasta- vio je on, više za sebe.

– A šta tamo učite?

– Odbranu i zaštitu.

– Od koga se branite? Pa ovde i za muškarce postoji *civil dienst*. Znete, ako muškarci neće u vojsku, oni neguju bolesnike i pomažu starim ili nepokretnim osobama. Ali, priznaćete: oružje u damskim rukama, pa to je vrlo banalno, čak i u literaturi.

To sam postidično oćutala. Kao, čovek ne razume dostig- nuća našeg društva. Iz drugog je filma.

– Politička ekonomija, po Marks-u. Znete li vi da je on bio mentalno bolestan, poprilično bogat i dokon, a svoje sledbenike smatrao je teškim budalama...? I, oprostite mi, ali kakve veze sve to ima sa žurnalizmom?

I to sam nekako preživela gutajući knedle. A zatim smo došli do nesrećnog DPS-a iliti društveno-političkog sistema,

i kada sam konačno završila polusatni monolog o humanosti, pravim vrednostima i prednostima komunizma nad kapitalizmom, koji će kad-tad propasti, cinično mi je poklonio osmeh kojim je obično darivao poslugu i sav crven u licu izgovorio: „*Liebe TOT, als ROT*“ (Bolje mrtav nego crven).

Zatim je napravio odsečan pokret rukom kao da tera nešto od sebe, i vrlo uljudno konstatovao da bih, budući da sutra imaju goste na ručku, mogla da se prošetam do grada, kupim neku pristojnu garderobu. A bio bi mi, kako je rekao, veoma zahvalan da teme poput komunizma i religije ubuduće bistrim samo s njim.

Svoje garderobe sam se postidela, ali tek sutradan, kada se frau Gudrun, Ditmarova dadilja, zdušno postarala da izgledam kao Hanelore Kol na nedeljnoj misi: beli sako od viskoze, plisirana bela suknja do ispod kolena, na sve to svileni teget košulja i teget-bele cipele, sve sa etiketom kultne radnje *Seiden und Reitle*, omiljenih kreatora Ditmarove majke.

Naše ideološke razlike, nažalost, manifestovale su se na svakom koraku.

Mislila sam da će sve krenuti nabolje ako ga bar na neko vreme odvojim od cušpajza i foršpajza, kafe i kolačića tačno u pet po podne, vešto odglumljenih migrenoznih napada gospođe mame čim nešto ne bi bilo po njenom.

– Hajde da negde otputujemo, molim te.

– Važi, idemo u Keniju. Pričao mi je Almendirger da je tamo pravi raj. Pakuj se. Moramo samo da primimo vakcinu protiv tropskih bolesti. Gde je tvoj pasoš?!

Tu je već nastala panika. Nije da mi se od njegovih nije bežalo čak i u nesvrstanu Keniju, nego tamo nije postojalo nikakvo jugoslovensko konzularno odeljenje, a kamoli ambasada. Ni dan-danas ne znam kako je sredio taj problemčić, ali smo se već za nedelju dana obreli u Najrobiju.

Posle kraćeg razgledanja gradskih znamenitosti, napokon smo se smestili u luksuzan apartman u kompleksu *Mombasa bič hotels*.

Priznajem, delovalo je obećavajuće. Sunce, okean, palme, pesak, bazeni, noćni klubovi. Sve sam to u magnovenju snimila već prvog dana boravka. A onda su počele čarke i svađe veoma slične onima iz perioda u njegovoj kući u Nemačkoj:

– Molim te, budi ljubazna i prestani da razgovaraš s poslugom. Po ceo dan s njima nešto brbljaš, *džambo, mizuri sana, santa sana*. O čemu vi to tako intelektualno razgovarate?!

– Ti si rasista. Pravi. Tako si mi pravio cirkus dok sam kod tebe u zamku gledala kako posluga sprema božićnu trpezu. A oni su isto Nemci, a ne crnci.

– Svejedno. Posluga je posluga. S njima nema šta da razgovaraš. Ako nisi zadovoljna uslugom, promeniš je kao peškir kad je vlažan.

– Bezdušan si. Svi ste isti, hladni, sterilni, pa to je već opšte mesto. Lepo te je majka vaspitala!

– Molim?! Kako?! Kakve veze ima moja plemenita mama sa ovim čoporom domorodaca?!

– Nikakve. Oni se bar stalno smeju. Uvek su ljubazni. A ona se smeška kao da joj je stalno jabukovo sirće u ustima.

– Ali, to je uvreda. Ti to ništa ne razumeš. Mora da je i u tvojoj zemlji tako. Sve specijalno, sve idilično, toplo, humano...

– Vodiću te jednom, pa ćeš videti. Vodiću te u Beograd, Dubrovnik...

– Dubrovnik. To sam ime već negde čuo.

– Nije ime. To je grad na obali Jadranskog mora, najlepšeg na svetu.

– Dobro, ja odoh u lov na barakude, a ti gledaj da pomogneš sobaricama i kuvaricama. Možda da se ovde zaposliš kao kinderfrajla. Zamisli. Bela kinderfrajla...

– Baš si duhovit. Bolje idi već jednom u taj lov na barakude da te malo mine nostalgija za mamom...

Iako već leđima okrenut, znala sam da je kroz zube procedio „luda žena“ i da ga nikada neću naterati da misli kao ja. To me je izluđivalo. Već posle mesec dana, smrtno sam se dosađivala, a on je prosto uživao: razgledao je rastinje, išao na svakodnevne safarije sa prijateljima (Nemcima, naravno), čitao ekološke knjige i ko zna dokle bi ta idila trajala da se jednog dana nije pojavio sa ogromnom, crvenom mrljom na grudima, lelujući se od temperature.

– Šta je s tobom, čoveče?

– Nešto me je ujelo. Neki insekt. Proći će.

Naravno, odmah je sazvan lekarski konzilijum. Terapija nije bila naročito impresivna: injekcije ujutro i naveče. Mrlja se nije povlačila, kao ni temperatura. Mislila sam da smo završili karijeru. On mrtav bolestan, ja bez pasoša, novca, jer je tada u moru gluposti bilo zabranjeno posedovati i najmanju količinu stranog novca sve do izlaska iz zemlje.

Spasenje se pojavilo potpuno nenadano u obliku prsate sobarice koja je govorila engleski: „Gospođice, vi samo stavite. Ja imati trava. Odlična lek. Dobra namazati za gospodina.“

Pod temperaturom i pretnjom da ću se podati barakudama, Ditmar je pristao da ga namažem čudotvornom kremom.

Za dva dana nestali su otok, mrlja, crvenilo i temperatura.

– Ah, Vesna, antibiotici su konačno delovali – bilo je prvo što je trezne glave izgovorio mamin sinčić.

Ovog puta nisam htela ni reč da kažem jer je odlično znao kako je izlečen, a kako mi je stvarno bilo dosta svega, počela sam sa pripremama za „moju zemlju“.

Tek tu je nastao pravi pakao.

Najpre je on odlučio da se u Beograd iz Nemačke putuje kolima. Bile su to osamdesete godine i *targa porše* je bio vrlo

„in“. Ali, zato je naš benzin bio malo drugačiji od nemačkog, austrijskog, pa čak i mađarskog. Ipak, nekako smo stigli do mog stana u mirnoj dorćolskoj ulici. Dok smo se peli stepeništem, namerno je razgledao haustor: oljuštenu farbu sa gelendera, grafite po zidovima, opuške...

– Vrlo lepo. Interesantno.

– Znaš li ti koliko je ova kuća stara?

– Vidim da je spremna za rušenje. Ovako sam uvek zamišljao socijalne stanove.

– Ti si lud. Ovaj stan košta najmanje 200 hiljada maraka. Kakva socijala?!

– Otkočila si načisto?! Znaš li ti kakav stan može da se kupi za te pare u Nemačkoj?!

– U redu. Ništa ovde nije kao tamo. Ali, hajde da sve vidiš, pa kad središ utiske, da popričamo.

Vodila sam ga najpre na ručak na jedan splav. Nije hteo da jede, jer voli da jede u normalnom ambijentu, sa kompletnim escajgom čvrsto pripijenim za sto. Prva znamenitost je propala. Ni sa Skadarlijom nisam prošla bolje. Sve mu je bilo ljuto i masno, nema crnog hleba sa žitaricama, a i ti odvratni muzikanti... Koliko puta je kod nas godišnje fašing (karneval)?! Zašto onda niko nije maskiran?! Ili ste svi maskirani u Cigane?!

Od nervnog sloma delila me je još samo pomisao na Dubrovnik. Nema tog stranca koji njime nije bio očaran.

U avionu smo ćutali kao zaliveni, jer sam bila mrtva uvređena. Nešto malo manje od njega. Tog jutra je, naime, on otišao u radnju da kupi šunku, jaja, đus. Mogla sam da zamislim scenu: krmeljiva prodavačica mu „pakuje“ komadinu presovane šunke u braon papir, jer „mašina ne radi“, hleb mu dodaje rukama i još ga gnječi da mu dokaže da je svež.

Uleteo je u svoju sobu poput furije i počeo da urla:

– Kako može?! Kako to može?! To je higijena, je l' da? Da li je ta žena normalna?! Da li ste vi normalni? Ferkojferin (prodavačica) u istoj radnji jede, pije, puši, verovatno i svinju kolje na licu mesta, u ovome što ti zoveš radnja.

– Molim te, prestani. Zar nisi primetio kako su ovde ljudi lepi? I devojke i mladići. Šta imaš ti od jagoda i kiviya, holandskog paradajza 365 dana u godini? Pa to nema nika-kvog ukusa.

– Ukus. Ti se usuđuješ da govoriš o ukusu... Ovde?!

U Dubrovniku, nasred Straduna, zauvek su pukle sve moje iluzije u vezi sa našom vezom kada me je posve mirno, bez trunke zlobe na licu zapitao: „Pa gde je taj grad? Je li to sve?!“

To je zaista bilo sve. Moj kratkotrajni izlet u dinastiju Krup.

U njegov život uletela sam nenadano poput tajfuna, poljuljala sve što je bilo pre toga i srušila sve što je moglo da bude posle.

Ditmar Krup fon Bolen und Halbah, potomak esenske porodice koju već vekovima simbolizuje proizvodnja najkvalitetnijeg čelika i najubojitijih topova. Krupovi su uvek verovali da je top internacionalan, da nema domovine i da se prirodna snaga čelika može savladati samo trošeći se u vatri rata.

– *Mi više nemamo nameru da proizvodimo bilo kakvo novo oružje! Naravno, ukoliko nam drukčije ne naredi glavni štab NATO pakta* – izjavio je svojevremeno Ditmarov deda Alfred, pošto je izašao sa dvanaestogodišnje robije, na koju je dospao kao tvorac Hitlerove ratne mašinerije.

Ditmarov otac Arnt-Arni, koga ja nikako nisam uspe-la da ubedim u istorijske prednosti našeg komunizma

i samoupravljanja, unekoliko je izneverio strogu prusku tradiciju i vaspitanje. Na zgražavanje porodice, izabrao je taštu i lagodnu karijeru međunarodnog plejboja i uživanje u pustolovnom lenstvovanju. Na kocki u Monte Karlu izgubio je mnoge fabrike koje su njegovi preci sticali stotinama godina, a u nekoj kafanskoj tuči dijamantski prsten četrnaestokaratni soliter, vredan šest miliona maraka. Pre nego što se skrasio u porodičnom zamku u Esenu, po ugledu na Versaj, živio je raskalašno u Brazilu, na plantaži sa privatnim aerodromom, kako bi lepotice iz čitavog sveta mogle da mu što pre stignu u zagrljaj.

– *Pa i niste vi tako ugledna dinastija* – stalno sam ga zadirkivala. – *Kako se ono zvao onaj vaš pradede Fric koji je, kad mu se zgadilo pravljenje topova, pobegao na Kapri da orgija sa mladim dečacima i spase vas bruke u Nemačkoj!?*

To je već bilo previše. Morala sam negde da se sklonim od Krupovih.

Kada sam imala sedamnaest godina, hranila sam se isključivo sladoledom i milk-šejkom, pa nije čudo što sam u Cirihi, uoči čuvenog atletskog mitinga, njega srela u poslastičarnici. I ništa se ne bi dogodilo da njegov, inače solidan nemački, nije ustuknuo pred činijom sa mango-ajsom.

– *Und ein mal diese, bitte* – rekao je ljubaznoj prodavačici koja je u njega gledala kao u televizor, a ja sam dobacila:

– To je vrlo jednostavno – *Ein mal mango, bitte.*

Kad se okrenuo i nasmejao, iskazavši mi zahvalnost blagim kolutanjem očiju, htela sam da se srušim. Nikada uživo nisam videla lepšeg muškarca. Ma, ni na filmu.

– Hvala, mlada gospođice. Ovo vam nikada neću zaboraviti. Vaš sam večiti dužnik, sluga pokorni, i možete tražiti